

Tenger moerasvorkje al vijftien jaar aanwezig langs Nederlandse vennen

Henk-Jan van der Kolk, Bryologische en Lichenologische WerkGroep

BLWG

Het op naam brengen van mossen kan soms zo lastig zijn dat een determinatie meer dan tien jaar op zich kan laten wachten. Al in 2011 werd een afwijkend mos gevonden op venoevers op de noordelijke Veluwe. Pas recent is gebleken dat het tenger moerasvorkje betreft, een nieuwe exotische soort die aan de andere kant van de aardbol voorkomt en niet eerder in Europa was aangetroffen.

Herkenning

Tenger moerasvorkje (*Riccardia aequicellularis*) is een thalleus levermos, dat wil zeggen dat de groeiwijze bestaat uit lobben in plaats van uit een stengel met blaadjes zoals bij andere typen mossen. De lobben van tenger moerasvorkje zijn zeer klein, smal en draderig, en kunnen meerdere keren vertakken. Aan de uiteinden van de draadjes worden broedkorreltjes gevormd. De soort lijkt wel een beetje op andere moerasvorkjes, maar is veel slanker. Daarnaast zijn er microscopische verschillen. De lobben van tenger moerasvorkje zijn aan beide kanten bol, terwijl de lobben van gelijkende moerasvorkjes aan de bovenkant juist hol zijn.

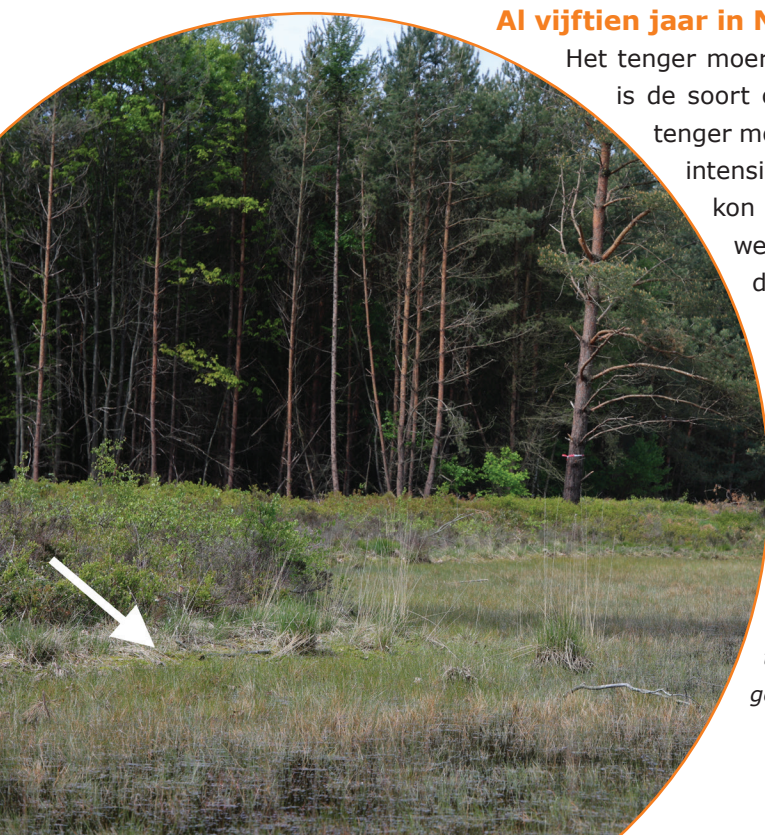
Verborgen op venoevers

Het tenger moerasvorkje groeit in Nederland vooral op venoevers, op de overgang van de lagere nattere delen met veenmossens naar de drogere delen met heide. Het groeit op vochtige, vaak wat humeuze ondergrond beschut onder dophei, pijpenstrootje en andere grassen. Tenger moerasvorkje groeit in dit milieu samen met allerlei andere soorten levermossens, zoals maanmossens (*Cephalozia*-soorten). Omdat tenger moerasvorkje vaak maar met verspreide lobjes tussen andere soorten mossen groeit, is de soort makkelijk over het hoofd te zien. Ook nat dood hout, horsten van pijpenstrootje en vochtige plekken in dopheidevegetaties zijn geschikte groeiplaatsen.

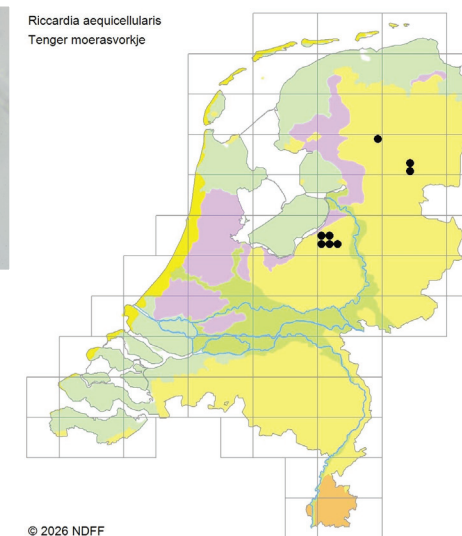
Al vijftien jaar in Nederland

Het tenger moerasvorkje werd al in 2011 opgemerkt, maar pas recent is de soort op naam gebracht. Dat kan verklaard worden doordat tenger moerasvorkje nog niet uit Europa bekend was. Pas na een intensieve zoektocht door de wereldwijd beschikbare literatuur kon de soort op naam gebracht worden. In Nederland werd de soort oorspronkelijk ontdekt langs vennen op de noordelijke Veluwe. Later is tenger moerasvorkje ook in een aantal heidegebieden in Drenthe gevonden. Het is heel goed mogelijk dat de soort in meer natte heidegebieden voorkomt. Door het kleine formaat en de vaak schaarse groeiwijze tussen andere mossen, kan tenger moerasvorkje makkelijk over het hoofd gezien worden.

Figuur 1. Ven op de Tongerense Heide. De groeiplaats van tenger moerasvorkje in de overgangszone is met een pijl aangegeven. (Foto: Henk-Jan van der Kolk)

Figuur 2. Vertakte lobben van tenger moerasvorkje tussen andere soorten levermossens. Inzet: Doorsnede van thalluslob met bolle boven- en onderkant (maatbalk is 50 µm). (Foto: Henk-Jan van der Kolk)

Figuur 3. Verspreiding van tenger moerasvorkje. (Bron: NDFF Verspreidingsatlas)

Herkomst

Tenger moerasvorkje komt voor in Nieuw-Zeeland, op Tasmanië, en in het zuidoosten en zuidwesten van Australië. Hier groeit de soort op natte, venige, zure plekken, vaak tussen andere mossen in. De standplaatsen in het oorspronkelijke verspreidingsgebied zijn daarmee vergelijkbaar met het milieu waarin de soort in Nederland voorkomt. Hoe tenger moerasvorkje in Nederland terecht is gekomen is niet duidelijk. Mogelijk zijn sporen meegekomen aan bijvoorbeeld wandelschoenen van natuurliefhebbers die in Australië, Tasmanië of Nieuw-Zeeland op vakantie zijn geweest. Het is ook mogelijk dat de soort toch ook elders in Europa al eerder is geïntroduceerd, maar daar nog niet herkend of opgemerkt is.

Antipodale mossen in Nederland

Exotische mossen die zich in de Nederlandse natuur kunnen vestigen en uitbreiden zijn stevast antipodale soorten, wat wil zeggen dat ze oorspronkelijk van de andere kant van de aardbol komen, en wel uit het zuiden van Australië en Nieuw-Zeeland. Andere exotische soorten die uit die regio komen zijn het invasieve grijs kronkelsteeltje (*Campylopus introflexus*), geelsteeltje (*Orthodontium lineare*), gaaf kantmos (*Lophocolea semiteres*), waaiermos (*Hypopterygium tamarisci*) en het recent nieuw gevonden gebogen kantmos (*Lophocolea bispinosa*). Een verklaring dat exotische mossen juist uit het zuiden van Australië en Nieuw-Zeeland komen, is dat het klimaat er vergelijkbaar is met Nederland. Het is wel opmerkelijk dat vanuit gebieden met eveneens vergelijkbare habitats en een vergelijkbaar klimaat, zoals delen van Noordoost-Azië en delen van Noord-Amerika, geen exoten zich in ons land hebben weten te vestigen, zoals bij zoveel andere soortgroepen wél het geval is. Een mogelijke verklaring is dat mossen, anders dan veel andere soortgroepen, zich verspreiden met microscopisch kleine sporen die duizenden kilometers ver met de wind kunnen meewaaien. Op het noordelijke halfrond konden sporen wellicht altijd al tussen continenten uitwisselen. Incidenteel worden er wel soorten uit andere werelddelen in Europa gevonden, maar dit zijn dan meestal soorten die uit andere klimaatzones komen en hier niet goed kunnen standhouden.

Bedreiging voor inheemse mosflora

Tenger moerasvorkje lijkt vooralsnog geen bedreiging te zijn voor de inheemse mosflora. Het is een concurrentiezwak mos dat vaak tussen andere mossen in groeit, maar deze niet lijkt te verdringen.

Verder lezen

Siebel, H.N. & R.J. Bijlsma, 2025. *Riccardia aequicellularis* (Steph.) Hewson op de Veluwe: een nieuwe antipodale levermossoort voor Europa. *Buxbaumia* 132: 31-37. Klik hier.